

Катерина ПОНОМАРЬОВА,
Любов ГАЙОВА

Оріон

Українська мова та читання

Частина 1

3
клас

Катерина ПОНОМАРЬОВА
Любов ГАЙОВА

Українська мова та читання

Підручник для 3 класу
спеціальних закладів загальної середньої освіти
(Н 54.1 – Н 54.2)
(у 4-х частинах)

Частина 1

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
Оріон
2020

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2020 № 271)

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Відповідно до Типової освітньої програми колективу авторів
під керівництвом О. Я. Савченко

Умовні позначення:

- — прочитай або розкажи
- — поміркуй і поясни
- — поспілкуйся з іншими
- — напиши
- — попрацюй у парі або групі
- — виконай роботу олівцем
- — виконай завдання на вибір
- — виконай творче завдання
- — виконай завдання вдома
- — розкажи, чи все на уроці тобі було зрозуміло

Пономарьова К. І.

000 Українська мова та читання : Підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти (Н 54.1 – Н 54.2) (у 4-х частинах) : Частина 1 // К. І. Пономарьова, Л. А. Гайова. — Київ : УОБЦ «Оріон», 2020. — 80 с. : іл.

ISBN 978-966-991-065-3.

ISBN 978-966-991-066-0 (ч. 1).

УДК 811.161.2*кл3(075.2.056.262)

Державний Гімн України

*Слова Павла Чубинського
Музика Михайла Вербицького*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

РОЗДІЛ 1.

ПРИГАДУЮ ЗНАННЯ ПРО ЗВУКИ І БУКВИ

РОЗРІЗНЯЮ ГОЛОСНІ І ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ

1. Розглянь малюнок. Пригадай, як звати зображених друзів. Якщо ти бачиш цих дітей уперше, то познайомся з ними. Прочитай їхні імена.

Я — Гаджик.

Я — Читалочка.

Я — Родзинка.

Я — Щебетунчик.

2. Продовж речення і запиши. Пригадай, як треба писати імена.

Друзів звати ..., ..., ... і

Імена людей пишемо
з _____ букви.

Проведи дослідження!

1. Підкресли в іменах дівчаток букви, які позначають голосні звуки.
2. Підкресли в іменах хлопчиків букви, які позначають приголосні звуки.
3. У якому імені є буква, що позначає два звуки? Назви її.
4. У яких іменах є звуки, що позначаються двома буквами? Вимов їх.

3. Прочитай повідомлення друзів. Дай відповідь на їхнє запитання.

Улітку ми подорожували. Побували в різних куточках України. Дізналися багато цікавого. Познайомилися з новими друзями. А як ти провів/провела літо?

4. Візьми інтерв'ю в однокласників/однокласниць. Розпитай, що їм найбільше запам'яталося з літніх канікул.

5. Запиши відповіді на запитання Щебетунчика. Пригадай, як правильно записувати речення.

1. Де ти побував/побувала влітку?

2. Що найбільше сподобалось?

3. З яким настроєм ти прийшов/прийшла до школи?

Перше слово в реченні пишемо з _____ букви.

У **кінці** речення ставимо _____, знак _____ або знак _____.

Слова в реченні пишемо _____ одне від одного.

6. Розпізнай слова й запиши. Перевір за словником, чи правильно ти записав/записала **перше** слово.

в р с нь шк л д т

Проведи дослідження!

1. Що спільного мають пропущені в словах букви?

2. Що спільного мають надруковані в словах букви?

3. Чи всі букви в цих словах позначають звук?

7. Склади **два** речення зі словами з попереднього завдання і запиши.

8. Утвори й запиши слова з поданих букв, додаючи букви, які позначають голосні звуки. Склади речення з кожним словом і запиши.

ДРЖБ

ТЛФН

КМІТР

РОЗПІЗНАЮ М'ЯКІ ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ

1. Прочитай і спиши повідомлення. Встав пропущені букви.
Наша незабутн.. подорож Україною розпоча-
лас.. зі Л..вова. Це дуже красиве стародавн.. м..сто.
Ми пол..били його з першого погл..ду.

2. Підкресли у списаному тексті букви, які позначають м'які приголосні звуки.

Проведи дослідження!

1. Вимов м'які приголосні звуки, позначені підкресленими буквами.
2. Які букви вказують на м'якість кожного з них?
3. Чи є м'який приголосний звук у слові **його**?
4. Якою буквою він позначений?
5. Що ти знаєш про цю букву?

3. Пригадай, як позначаються голосні і тверді та м'які приголосні звуки у схемах слів. Спиши подані слова. Побудуй звукову схему кожного.

Львів

чудовий

4. Прочитай повідомлення друзів.

У Львові стоїть пам'ятник Данилові Галицькому. Львів'яни вважають, що він побудував їхнє місто і назвав на честь свого сина Лева. Від заснування Львова минуло вже понад 750 років.

5. Візьми інтерв'ю у своїх однокласників/однокласниць. Запитай, що нового вони дізналися з повідомлення друзів.

6. Вимов м'який приголосний звук у виділеному в повідомленні слові. Поясни, чому він позначений двома однаковими буквами.

- 7. Утвори за зразком слова з подовженими приголосними звуками й запиши. Підкресли букви, які позначають подовжені звуки.

Зразок: *в'язати — в'язання.*

Читати, знати, жити.

- 8. Пригадай, як позначається подовжений м'який приголосний звук у схемі слова. Побудуй звукові схеми слів, які ти утворив/утворила в попередньому завданні.

- 9. Напиши, що ти знаєш про Львів (3–4 речення).

- 10. Прочитай напис на світлині. Поміркуйте з однокласниками/однокласницями, що можуть виготовляти в цій майстерні.

- 11. Прочитай текст. Переконайся, чи такою ти уявляв/уявляла собі цю майстерню. Випиши **п'ять** слів з м'якими приголосними звуками.

«Львівську майстерню шоколаду» називають райським куточком для любителів ласощів. Шоколадні цукерки тут виготовляють вручну. Вони дуже смачні й гарно оформлені. Рецепти приготування шоколаду зберігаються в суворій таємниці.

- 12. Спиши назву майстерні шоколаду. Підкресли букви, які позначають м'які приголосні звуки. Напиши, чи хочеш ти відвідати цю майстерню. Поясни чому.

ПРИГАДУЮ СЛОВА З АПОСТРОФОМ І ЗВУКАМИ [ДЖ], [ДЗ], [ДЗ']

1. У центрі Львова друзі побачили дивну вивіску на кав'ярні. Прочитай її. Поміркуй, що дивного в цьому написі.

СЛОВНИК

КОПА́ЛЬНЯ — шахта.

2. Прочитай текст, щоб зрозуміти, чому кав'ярня має таку назву.

Найвідоміша кав'ярня у Львові — «Львівська копальня кави». Львів'яни створили легенду, ніби львівську каву виготовляють не з плодів кавового дерева, а видобувають у копальні, як вугілля. Свою легенду вони відтворили в цій кав'ярні.

3. Прочитай виділені в тексті слова. Пригадай, коли ставиться апостроф. Поясни, чому ці слова написані з апострофом.

Апо́строф ставимо після **твердого** приголосного звука перед буквами _____.

4. Прочитай слова. Впиши ті, у яких треба вставити апостроф.

Пам..ятник, подвір..я, л..юстра, хлоп..ята, м..який, сі..є, в..ється, п..ятниця, в..юн, м..яч.

5. Утвори й запиши слова за зразком. Побудуй звукову схему виділеного слова.

Із риби — **риб'ячий**.

Із каменю —

Із соломи —

Із дерева —

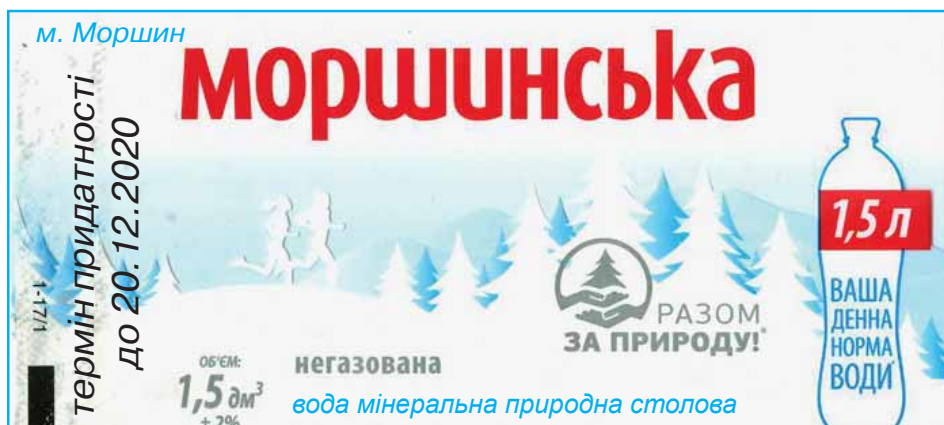
- 6. Родзинка знайшла цікаву інформацію про джерела. Прочитай її.

На Львівщині є цілющі джерела. Із них б'є, дзюрчить, дзвенить дзеркально чиста мінеральна вода. Вона має лікувальні властивості.

- 7. Спиши інформацію Родзинки. Підкресли слова зі звуками [дж], [дз], [дз']. Побудуй звукову схему **одного** з цих слів.

- 8. Разом з однокласниками/однокласницями розгляньте етикетку з пляшки мінеральної води. Знайдіть на ній відповіді на запитання Щебетунчика.

1. Як називається вода? Де її видобувають?
2. Яка денна норма води для людини?
3. Чи містить ця вода газ?
4. Який термін придатності цієї води?
5. Чи можна вживати цю воду?

- 9. Яку воду ти вживаєш? Де її береш? Як часто ти її п'єш? Напиши про це текст (3–4 речення).

- 10. Спиши текст. Допиши, чи доводилося тобі пити воду з джерела. Побудуй звукові схеми виділених слів.

Щедра земля дарує людям **джерельну** воду.
Вона чиста, прохолодна, смачна.

ПРАВИЛЬНО ВИМОВЛЯЮ ДЗВІНКИ ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ В КІНЦІ СЛОВА І СКЛАДУ

1. Друзі зайшли в одну із львівських їдалень. Їм подали меню. Прочитай його.

• Меню •		
<i>Перші страви</i>	<i>Десерти</i>	<i>Запіяні перекуски</i>
Гарбузова зупа 20 грн	Штрудель яблучний 30 грн	Картопляні палюшки 150г/55 грн
Борщ український 30 грн	Пляцок з вишнями 30 грн	Тертюхи з бринзою 250г/60 грн

2. Обговоріть меню. Які слова вам не зрозумілі? Знайдіть їх у довідці. Напишіть, які страви з меню ви хотіли б скуштувати.

Довідка: зупа — суп, палюшки — галушкі, тертюхи — деруни, пляцок — торт.

3. Пограй із сусідом/сусідкою по парті у «Відлуння»: хтось вимовляє дзвінкий приголосний звук, а хтось відгукується, вимовляючи парний йому глухий. Скористайтесь таблицею.

Парні дзвінки і глухі приголосні звуки

Дзвінки:	[б]	[д]	[д']	[з]	[з']	[ж]	[г]	[г']	[дж]	[дз]	[дз']
	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
Глухі:	[п]	[т]	[т']	[с]	[с']	[ш]	[х]	[к]	[ч]	[ц]	[ц']

Приголосні звуки, які не утворюють пар

Дзвінки:	[в]	[л]	[л']	[м]	[н]	[н']	[й]	[р]	[р']	—
Глухі:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	[ф]

4. Знайди на таблиці дзвінки приголосні звуки, які не мають парних глухих. Вимов їх. Який глухий не має парного дзвінкого?

- 5. Пригадай, як вимовляються дзвінкі приголосні звуки в кінці слова і складу. Прочитай уривок з вірша. Вимовляй **дзвінко** звуки, позначені виділеними буквами.

У Стоні**ж**ки — босі ні**ж**ки.
Як узути їх усіх?

От купити б босоні**ж**ки
на усі її сто ні**г**.

Мар'яна Савка

Дзвінкі приголосні звуки в кінці слова і складу вимовляються _____.

- 6. Утвори й запиши речення з поданих слів.

1. Візьми, поріж, і, хліб, ніж. 2. Зроби, ковбасою, з, бутерброд. 3. Бабуся, гарбуз, духовці, в, запекла. 4. На, подали, десерт, мед, виноград, і.

- 7. Підкресли в записаних реченнях слова із дзвінкими приголосними в кінці. Прочитай їх, вимовляючи чітко ці звуки.

- 8. Яка твоя улюблена страва? Хто її готує? Як часто ти її вживаєш? Напиши про це текст (3–4 речення).

- 9. Прочитай скоромовки Щебетунчика. Вимовляй чітко звуки, позначені виділеними буквами. Вивчи одну зі скоромовок напам'ять.

Захар залі**з** на перелаз**з**.
— Захарку, злі**зь**!
— Захарку, зла**зь**!
Зумів залі**з**ти — знай,
як злі**з**ти.

У діброві — дуб**ки**,
Під дуб**ка**ми — гри**б**ки.
Трава — між гри**б**ками.
Хмарки — над дуб**ка**ми.

- 10. Визнач, у якому слові є дзвінкій приголосний звук у кінці складу. Придумай з ним **два** речення і запиши.

Ватрушки, пиріжки, галушки.

ПРАВИЛЬНО ЗАПИСУЮ СЛОВА ІЗ СУМНІВНИМИ ПРИГОЛОСНИМИ ЗВУКАМИ

1. Читалочка дізналась, що в українській мові є слова, у яких дзвінки приголосні перед глухими вимовляються, як парні глухі. Прочитай ці слова в першій колонці.

ВИМОВЛЯЄМО:

ні[х]ті

кі[х]ті

ле[х]кій

во́[х]кий

ПЕРЕВІРЯЄМО:

ніготь

кіготь

легенький

вологий

ПИШЕМО:

ні..ті

кі..ті

ле..кій

во́..кий

Проведи дослідження!

1. Прочитай за стрілочками пари слів з другої і третьої колонок.
2. Яку букву ти вставиш у слова третьої колонки — г чи х? Поясни чому.
3. Назви букви, які стоять після г у другій колонці. Який звук вони позначають — голосний чи приголосний?
4. Зроби висновок, що треба зробити, щоб правильно записати слово із сумнівним приголосним звуком. Перевір себе за правилом.

Щоб правильно написати слово із **сумнівним приголосним** звуком, треба **змінити** слово так, щоб після цього приголосного стояв **голосний** звук.

Наприклад: **миг**тить — **миг**отить.

2. Запиши слова із третьої колонки в рядок. Підкресли вставлені букви. Склади речення зі словом **вогкий** і запиши.

3. Прочитай інформацію Родзинки.

У Львові є незвичне кафе. Там можна не тільки смачно поїсти, а й побавитися із тваринками. Назва цих тваринок захована в загадці. Відгадай її.

Лапки м'якенькі, кі..тики гостренькі.

Ле..ку ходу має, муркоче, як дрімає.

4. Спиши загадку. Встав пропущені букви в словах.

5. Чи хотілося б тобі відвідати кафе з кішками? Чому? Напиши про це текст (3–4 речення).

6. Гаджик знайшов в інтернеті цікаву інформацію. Прочитай її.

В українській мові є слова, у яких глухі приголосні вимовляються, як парні їм дзвінки.

ПИШЕМО:

просьба

боротьба

вокзал

ВИМОВЛЯЄМО:

про[з']ба

боро[д']ба

во[г']зал

Проведи дослідження!

1. Добери слова, якими можна перевірити написання слів першої колонки.
2. Чи всі слова вдалося перевірити?
3. Написання якого слова треба запам'ятати?

7. Склади й запиши речення зі словом **вокзал**.

8. Запиши слова, вставивши пропущені букви. Правильно прочитай їх.

Зуби — зу.., зу..ки. Легенький — ле..ко, ле..кий.

Сади — са.., са..ки. Ніготь — ні..ті, ні..тики.

РОЗПІЗНАЮ СЛОВА З НЕНАГОЛОШЕНИМИ ЗВУКАМИ [Е], [И]

1. Гаджик забув, як правильно наголошувати подані слова. Допоможи йому. Спиши слова. Постав наголос. Перевір себе за словником.

Завдання, запитання, читання, човен, новий, олень, помилка, помилки.

2. Спиши пари слів. Постав наголос. Підкресли букви, які позначають ненаголошені звуки [е], [и].

сестри — сестра

числа — число

крила — крило

верби — верба

3. Пригадай, як вимовляються ненаголошені звуки [е], [и]. Прочитай подані слова, дотримуючись цього правила.

Село, береза, сини, весна, зима, кленовий, високий.

Ненаголошений звук [е] у вимові наближається до [__]. Ненаголошений звук [и] у вимові наближається до [__].

4. Прочитай повідомлення Родзинки.

Ми побували на Замковій горі. Її ще **називають** Княжа гора, або гора «**Високий замок**». Це найвищий пагорб у Львові. Його **висота** — 413 метрів. На **вершині** розташований **невеликий** оглядовий майданчик. До нього **веде** спіральна пішохідна доріжка.

5. Візьми інтерв'ю в однокласника/однокласниці за поданими запитаннями.

1. Яку назву має гора? 2. Де вона розташована?

3. Яка її висота? 4. Як на неї можна піднятися?

6. Випиши з тексту про Замкову гору виділені слова. Постав наголос. Підкресли букви, які позначають **ненаголошені** голосні [е], [и]. Прочитай записані слова.

7. Дай відповідь на запитання Щебетунчика.

Як думаєш, назва Замкової гори утворилася від слова **зámок** чи **замóк**?

8. Прочитай текст, щоб перевірити свою думку.

Замкова гора отримала свою назву від **зámку**, який побудував король Лев Данилович ще 800 років тому. **Зáмок** простояв 600 років. Аж поки за наказом Австрійської імперії його розібрали. Після того підвищення укріпили, засадили деревами і відкрили парк.

За інтернет-джерелами

9. Що ти дізнався/дізналася про Замкову гору у Львові? Напиши про це текст (3–4 речення).

10. Поясни Читалочці, що означають подані вислови. Порівняй свої міркування з довідкою.

з висоти пташиного польоту

як на долоні

Довідка: *дуже добре видно; з великої висоти.*

11. Спиши текст. Встав на місце пропусків вислови з попереднього завдання. Підкресли у виділених словах букви, які позначають **ненаголошені** голосні [е], [и].

Щоб помилуватися красою Львова, треба **дивитись** на нього Найкраще це робити із Замкової гори. Звідти все місто **відкривається**

ПРАВИЛЬНО ЗАПИСУЮ СЛОВА З НЕНАГОЛОШЕНИМИ ЗВУКАМИ [Е], [И]

1. Прочитайте в ролях розмову Гаджика і Родзинки.

Гаджик: У чому щастя?

Родзинка: Щастя в перемозі.

Гаджик: У чому перемога?

Родзинка: Перемога в знаннях.

Гаджик: Де знання?

Родзинка: Знання в книжках.

Гаджик: Де книжки?

Родзинка: У книгарнях і бібліотеках.

2. Поясни, як розумієш значення виділених у розмові речень.

3. Запиши пораду Читалочки. Постав наголос у словах. Підкресли ненаголошені [е], [и].

Будеш книжки читати — будеш багато знати.

4. Щебетунчик розповів про цікаву книжку. Прочитай слова, які він використав. Як думаєш, про що ця книжка?

сте́жка — ст..жки

лі́стя — л..сток

сте́бла — ст..бло

грíб — гр..би

Проведи дослідження!

1. Прочитай пари слів у першій колонці. Поясни, яку букву вставиш на місці пропусків — **е** чи **и**.
2. Поясни, яку букву вставиш у словах другої колонки.
3. Зроби висновок, що треба зробити, щоб правильно записати слово з ненаголошеним голосним [е] або [и]. Перевір себе за правилом.

Щоб дізнатись, яку букву (**е** чи **и**) писати в ненаголошеному складі, треба **змінити** слово так, щоб **ненаголошений звук** став **наголошеним**.

Наприклад: село — с**е**ла.

Слово, яке допомагає перевірити написання букви, називається **перевірним**. Наприклад: слово с**е**ла є перевірним для слова **село**.

- 4. Запиши пари слів з попереднього завдання, встав пропущені букви. Підкресли перевірні слова.
- 5. Допоможи Гаджикові вставити в слова пропущені букви **е** або **и**. Добери перевірні слова. Запиши їх за зразком.

Зразок: ребро — р**е**бра.

в..рба — м..жа — ч..сло — пл..та —
ст..пи — с..ни — б..нти — л..сти —

- 6. Разом з однокласниками/однокласницями дайте відповідь на запитання Читалочки.

Львів називають книжковою столицею України.
Як думаєш, чому?

- 7. Прочитай текст. Чи є в ньому щось таке, чого ви не назвали, відповідаючи на запитання Читалочки?

Львів називають книжковою столицею України. Адже в ньому дуже багато книгарень і бібліотек.

Є в місті чимало видавництв, де створюють книжки для дорослих і дітей. А ще у Львові часто проходять книжкові виставки, ярмарки.

9. Разом з однокласниками/однокласницями з'ясуйте, чим **бібліотека** відрізняється від **книгарні**. Напиши про це текст (3–4 речення).

10. Спиши слова. Встав пропущені букви **е** або **и**, добираючи перевірні слова.

З..ма, в..сло, кр..ло, з..рно, м..чі, щ..ти.

ПРИГАДУЮ ПРАВИЛА ПЕРЕНОСУ СЛІВ

1. Прочитай уривок з книжки «Казка про Старого Лева». Як думаєш, про яких левів тут ідеться?

У місті, що зветься по-княжому **Львів**,
Не так вже й багато знайдеться левів.
Ну, трохи знайдеться. Та як не крути —
То все **кам'яні** велетенські коти...

Мар'яна Савка

2. Випиши з уривка виділені слова, поділяючи їх для переносу. Скористайся правилами.

Слова переносимо по складах: *при-го-ди*.

Не можна:

- 1) переносити слова, які мають **один** склад: *ліс*;
- 2) відривати від слова склад з **однієї** букви: *урок*;
- 3) розривати сполучення букв **дж**, **дз**, які позначають один звук: *си-джу*;
- 4) відривати букви **й**, **ь** і **апостроф** від попередньої букви: *лій-ка*, *паль-то*, *хом'-як*.

3. Допоможи Щебетунчикові поділити подані слова на склади для переносу.

Гудзик, чайка, бур'ян, озеро, клен, пальма.

4. Прочитай уривок з книжки «Пані Будьласка та вуйко Пампулько». Чи хочеш дізнатися, що було далі?

Коли батьки повернулися з відрядження, тітонька заявила, що тепер вона швидше відгукнеться на оголошення в газеті і поїде бавити чужих дітей до Канади, ніж прийме запрошення опікуватися цими шибениками...

За Оксаною Сенатівич

5. Випиши з уривка слова з **подовженими** приголосними звуками. Поділи їх на склади для переносу, користуючись правилом.

Переносити слова з **подовженими** приголосними звуками можна **по-різному**: *насі**н**-ня* і *насі-**нн**я*.

6. Читалочці цікаво, які книжки ти любиш читати. Напиши про це текст (3–4 речення).

7. Прочитай текст. Випиши слова з **апострофом** і буквами **й** та **ь** у середині слова. Поділи їх для переносу.

Андрійко і Федько повертались зі школи. Раптом почули тривожний крик. У бур'яні кричали пташки. Там у кубельці були маленькі пташенята. А над ними кружляла сорока.

Хлопчики прогнали злодійку.

ПРИГАДУЮ І ВИКОРИСТОВУЮ АЛФАВІТ

1. Розглянь фрагменти сторінок. Чи впізнаєш, звідки вони? У якому порядку розташовані слова на цих сторінках? Як думаєш, чому?

Українська мова (Назва предмета)				
№ п/п	Прізвище та ім'я учня/учениці	Дата	04/	05/
			11	11
1	<i>Андрусенко Олена</i>			
2	<i>Вакарчук Антон</i>			
3	<i>Вітренко Аліна</i>			
4	<i>Трінкевич Юлія</i>			

важливий, -а, -е
ва́за, -и
га́р'ячий, -а, -е
го́луб, -и
дру́г, -зі
дя́кувати

2. Знайди алфавіт у кінці підручника і повтори. Разом із сусідом/сусідкою по парті розкажіть його напам'ять.

3. Прочитай назви міст Львівщини. Які з них тобі відомі? Запиши назви міст в алфавітному порядку. Візьми до уваги правило.

Львів, Дрого́бич, Стрий, Сámбір, Трускаве́ць, Червоногра́д, Бро́ди, Борисла́в.

Якщо **перші** букви в словах **однакові**, то під час розташування цих слів за алфавітом бери до уваги **другу** букву.

4. Прочитай текст. Що нового ти дізнався/дізналася з нього?

На Львівщині в селі Нагуєвичі народився Іван Франко. Він написав чимало творів для дітей. Усі знають його збірку дитячих казок «Коли ще звірі говорили». А в оповіданні «Грицева

шкільна наука» Іван Франко розповів, як учили дітей у школах, коли він був ще маленьким.

- 5. Прочитай назви звірів, які є персонажами казок Івана Франка. Запиши ці назви в алфавітному порядку.

Лев, осел, лисиця, вовк, баран, заєць, ведмідь.

- 6. Розглянь обкладинки книжок. Чи можеш за назвою книжки і малюнком на обкладинці здогадатися, про що книжка?

- 7. Яка книжка тебе зацікавила найбільше? Чи хочеш її прочитати? Напиши про це текст (3–4 речення).

- 8. Прочитай прізвища дитячих письменників. Запиши їх в алфавітному порядку. Підкресли прізвища тих письменників, які тобі відомі.

Відута Любов
Андрус'як Іван
Савка Мар'яна
Кротюк Оксана

Сенатівч Оксана
Вдовиченко Галина
Дерманський Сашко
Чумарна Марія

- 9. Запиши на аркуші паперу прізвища **шести** своїх однокласників/однокласниць. Розташуй їх в алфавітному порядку і запиши в зошиті.

ШУКАЮ СЛОВА В СЛОВНИКУ ЗА АЛФАВІТОМ

1. Розглянь обкладинки словників. Прочитай і порівняй їх назви. Чим вони відрізняються?

Проведи дослідження!

1. Поміркуй, від яких слів утворились назви цих словників.
2. Чи знаєш, що означають ці слова? Перевір свої міркування.

СЛОВНИК

ОРФОГРА́ФІЯ — написання слів відповідно до правил.

ТЛУМА́ЧИТИ — пояснювати значення.

2. Розглянь фрагменти сторінок словників. Визнач, з якого словника кожна сторінка. Доведи свою думку.

абажу́р, -а
абéтка, -ці

АБАЖУ́Р — ковпак на лампу.
АБÉТКА — сукупність літер, розміщених в усталеному порядку.

- 3. Перевір за орфографічним словником, які букви пропущені в словах. Спиши слова, вставивши пропущені букви.

П..нал, фл..мастер, уч..ниця, учит..ль, мат..матика.

- 4. Спиши уривок з книжки «Прибулець із Сатурна», розкривши дужки. Перевір написання виділених слів за орфографічним словником.

Ми повернулися в той бік, **зві(т,д)ки** сунула чорна хмара. І стали подумки **ві(т,д)ганяти** її. Чорна **пр(е,и)мара** наче зависла перед нами. По той бік гори **потрі(з,с)кував** грім. А на **галяв(и,е)ні** було ясно.

За Марією Чумарною

- 5. Розглянь обкладинки книжок. Прочитай їхні назви. Як думаєш, чим схожі енциклопедії на тлумачний словник?

- 6. Яка енциклопедія тебе найбільше зацікавила? Поясни чому. Напиши про це текст (3–4 речення).

- 7. Спиши уривок з твору Марії Чумарної. Перевір написання виділених слів за орфографічним словником.

Васильків однокласник скромний, нічим не **пр(е,и)мітний** хлоп(е,и)ць. Чим він **зд(е,и)вує** своїх ровесників? Який випадок допоможе йому **ро(с,з)крити** **пр(е,и)ховані** таланти?

РОЗДІЛ 2.

СПОСТЕРІГАЮ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛІВ

РОЗРІЗНЯЮ ПРЯМЕ І ПЕРЕНОСНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛІВ

- 1. Друзі продовжили подорож Україною. Прочитай слова, які підкажуть, куди вони вирушили.

вершіни

полоніни

Синевір

Говёрла

- 2. Разом з однокласниками/однокласницями пригадайте, що ви знаєте про Карпати. Кому довелося там побувати?
- 3. Прочитай повідомлення Родзинки. Поясни, як розумієш значення виділених слів. Чи є в повідомленні те, що раніше було тобі не відомо?

На заході України розкинулись Карпати. Найвища гора Українських Карпат — Говёрла. На схилах гір поміж лісів простягаються полонини. Там пасуться отари овець. У Карпатах багато гірських річок. Вони вузькі й неглибокі, проте часто з порогами. У самому серці гір розташоване озеро Синевир. Землю Карпат пробивають цілющі джерела.

- 4. Прочитай пари речень. Поясни, у яких реченнях виділені слова вжито в **прямому** значенні, тобто так, як буває насправді, а в яких — у **переносному**, тобто значення слів переноситься на чимось подібну ситуацію.

Говерла зустріла туристів холодом.
Учителька зустріла дітей усмішкою.

Жук заховався під листям.
Синевир заховався між гір.

 5. Спиши із завдання 4 ті речення, у яких виділені слова вжито в **переносному** значенні.

 6. Прочитай текст. Випиши слова, вжиті в **переносному** значенні.

Карпати дивували друзів неповторною красою.

Вершини гір одягли білі шапки. Схіли закутались у листяні та хвойні дерева. Полонини вкрилися барвистим трав'яним килимом.

 7. Разом із однокласниками/однокласницями складіть і запишіть свої речення, вживаючи вписані слова в **прямому значенні**.

 8. Прочитай у словнику значення слів. Напиши розповідь про Карпати (3–4 речення), використовуючи ці слова.

СЛОВНИК

ПОЛОНІНИ — гірські луки в Карпатах.

ГУЦУ́ЛИ — мешканці гірських районів Західної України.

ТРЕМБІ́ТА — гуцульський музичний інструмент у вигляді довгої дерев'яної труби.

 9. Спиши текст, вибравши з дужок слова з **переносним** значенням. Чи знайомі тобі виділені слова? Знайди їхні значення у тлумачному словнику.

Взимку в Карпатах дерева (білі, срібні) від інею і снігу. Восени милує око їх (золоте, жовте) листя. А влітку дихають прохолодою (смарагдові, зелені) смереки.

РОЗПІЗНАЮ СИНОНІМИ

1. Прочитай вірш Валентини Бутрім. Випиши пари близькі за значенням слова.

Що таке **синоніми**?

Це слова такі.

Хоч вони не родичі —
схожі і близькі.

Як не скажеш, зміст один:
горе або лихо.

Чи, скажім, вітряк і млин,
пошепки і тихо.

Проведи дослідження!

1. Прочитай пари виписаних слів.
2. Як називає їх авторка вірша?
3. Зроби висновок, що таке синоніми. Перевір себе за правилом.

Слова, **близькі** за значенням, називаються **синонімами**. Наприклад: *веселка і райдуга; ласкавий і лагідний; розмовляти і говорити.*

2. Прочитай текст. Випиши в колонку виділені слова. Добери до кожного синонім і запиши в другу колонку.

На кам'яних схилах Карпат росте квітка едельвейс. До неї може дістатись тільки **смілива** людина. Бо їй доведеться ризикувати життям. Але гуцульські **лєгені** робили це, щоб подарувати коханій дівчині рідкісну квітку. Так юнаки доводили свою **любов**.

3. Прочитай уривок з казки Зірки Мензатюк. Чи знаєш значення виділеного слова? Перевір свою думку за словником. Поясни, як розумієш останнє речення тексту.

Арніка послухалась, розтулила пуп'янок — а з нього квітка, мов сонечко, так і сяє!

— Це тобі нагорода, що мій смуток розігнала! — всміхнулось сонце і поцілувало арніку.

Відтоді цвіте арніка сонячним цвітом. А жива вода в її стеблах так і лишилася.

Як хто з гуцулів захворіє, то й шукає арніку. Кажуть, нема над неї зілля на всі Карпати!

СЛОВНИК

АРНІКА — лікарська трав'яниста рослина з жовтими квітками.

4. Разом з однокласниками знайдіть у тексті про арніку синоніми до поданих слів і запишіть.

Розкрила, Печаль, Занедужає,
Світить, Зосталася, Говорять,

5. Напиши розповідь про арніку за поданими запитаннями. Скористайся світлиною і текстом про арніку.

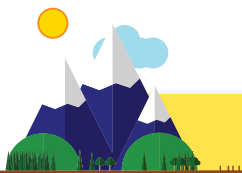
1. Де росте арніка?
2. Який вигляд має ця рослина?
3. Чим вона корисна?

6. Прочитай сполучення слів. Заміні виділені слова синонімами й запиши.

Кумедна історія, **невеликий** кухлик, **хоробрий** хлопець, **високо підскакувати**, **піймати** рибу, **пуста** коробка, **неважке** завдання, **знайоме** лице.

ДОБИРАЮ СІНОНІМИ

1. Знайди серед поданих слів синоніми і запиши їх парами. Лелека, гарний, сміятися, красивий, реготати, чорногуз.

2. Перевір, чи правильно Щебетунчик дібрав синоніми. Спиши ряди синонімів, вилучивши «зайві» слова.

1. Горить, палає, вогонь, тліє.
2. Чемний, охайний, вихований, ввічливий.
3. Завірюха, віхола, заметіль, сніг.

3. Добери до поданих висловів близькі за значенням слова й запиши. Можеш скористатися довідкою.

1. Набрати в рот води —
2. Обвести навколо пальця —
3. Муляти очі —
4. Ходити на голові —

Довідка: бешкетувати, мовчати, набридати, обманути.

4. Прочитай текст, вибравши з поданих у дужках синонімів найдоречніше слово. Поясни написання виділених слів. Спиши текст, розкривши дужки.

У Карпатах є дивовижно **ка(с,з)кове оз(и,е)ро** Синевир. У ньому кришталево (охайна, чиста) вода. Але купатися там не можна. І не тільки тому, що (заборонено, недозволено). А й через (морозну, холодну) воду.

5. Чи хочеш ти побувати в Карпатах? Чому? Напиши про це текст (3–4 речення).

6. Прочитай легенду про озеро Синевир. Розкажи, які почуття вона в тебе викликала? Удома перекажи її рідним.

Жив колись у Карпатах граф. І була в нього **красива** донька Синь. Одного разу граф **поїхав** оглядати свої володіння і взяв дочку із собою. Синь, гуляючи на полонині, зустріла пастуха Вира. Дівчина й **хлопець** сподобались одне одному і почали зустрічатися. Граф **дізнався** про це і наказав **вбити** юнака.

Синь пролила над могилою хлопця стільки сліз, що з них **утворилось** озеро. Люди **назвали** його Синевир.

7. Випиши в колонку виділені в легенді про Синевир слова. Вибери з довідки синоніми до них і запиши в другу колонку.

Довідка: *прозвали, мешкав, юнак, гарна, виникло, знищити, відправився, довідався.*

РОЗПІЗНАЮ І ДОБИРАЮ АНТОНІМИ

1. Прочитай вірш. Випиши протилежні за значенням слова.

Є слова, як день і ніч —
прямо протилежні.
Слова великі і малі,
сідати і вставати,
холодний — теплий,
добрий — злий,
антонімами звати.

Валентина Бутрім

Проведи дослідження!

1. Прочитай пари виписаних слів.
2. Як називає їх авторка вірша?
3. Зроби висновок, що таке антоніми. Перевір себе за правилом.

Слова, **протилежні** за значенням, називаються **антонімами**. Наприклад: *говорити — мовчати; великий — малий; ніч — день*.

2. Спиши текст, замінивши слова, що в дужках, антонімами. Поміркуй, чому Закарпаття й Ужгород мають такі назви. Побудуй звукову схему виділеного слова.

За (низькими) вершинами Карпат розкинулось **Закарпаття**. Цей край вирізняється своїм (холодним) кліматом. Адже гори захищають його від (теплих) вітрів. Центром Закарпаття є (погане) місто Ужгород. Воно (лежить) на берегах річки Уж.

3. Прочитай легенду, яка зацікавила Читалочку.

Якось японці їхали до австрійського імператора і везли в подарунок саджанці сакури — японської вишні. Переночувати зупинилися в місті Мукачеві, що неподалік від Ужгорода. Уночі місцеві жителі викрали кілька саджанців. А потім **продали** в Ужгороді. Відтоді цвіте ця рослина в Ужгороді й Мукачеві. **Радусь** рожевим кольором, хоч і не дає плодів.

4. Випиши в колонку виділені в легенді слова. Вибери з довідки антоніми до них і запиши в другу колонку.

Довідка: *засмучує, рушили, забирає, купили.*

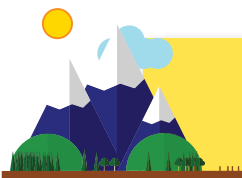
5. Що тобі відомо про Закарпаття? Напиши про це текст (3–4 речення).

6. Прочитай текст і спиши. Підкресли антоніми.

Ідуть Івасик з дідусем луками як рівні. Тільки й того, що дід високий, а хлопчик низенький, дід борода-тий, а внук безвусий. У діда долоня велика, як сонях, а у хлопчика маленька, як ромашка.

За Дмитром Чередниченком

РОЗПІЗНАЮ СЛОВА, ЯКІ МАЮТЬ КІЛЬКА ЗНАЧЕНЬ

1. Відгадай загадку Гаджика. Запиши слово-відгадку. Поясни, скільки значень має це слово.

Здавна я служу людині, на сосні і на ялині,
є у швейній я машині, а у когось ще й на спині.

2. Склади й запиши **три** речення зі словом-відгадкою, щоб у кожному воно мало інше значення.

Проведи дослідження!

1. Прочитай слово-відгадку. Чи зрозуміло, про яку **голку** йдеться?
2. Прочитай записані речення. Чи зрозуміло, про яку **голку** йдеться в кожному з них?
3. Поясни, що потрібно зробити, щоб значення слова було зрозумілим. Перевір себе за правилом.

Існують слова, які мають **кілька значень**. Про значення цих слів можна дізнатися зі змісту речення або тексту.

3. Прочитай повідомлення Родзинки. Визнач за словником, у якому значенні вжито виділене слово.

На Закарпатті неподалік міста Хуст є незвичайна долина. Коли настає **місяць** травень, там зацвітає безліч білосніжних нарцисів.

СЛОВНИК

МІСЯЦЬ — 1. Небесне світило.
2. Проміжки часу (від 28 до 31 днів), на які поділяють рік у сучасному календарі.

4. Склади і запиши речення зі словом **місяць** в іншому значенні, ніж у тексті про долину.

5. Прочитай легенду, яка зацікавила Читалочку. Поясни, чому Нарцис перетворився на квітку.

Нарцис був сином річкових божеств. Якось він нахилився до джерела, щоб напиться, і побачив у воді своє обличчя. Власна врода так вразила юнака, що він не зміг відійти від потічка й навіки застиг над ним.

Так і став квіткою...

За Зіркою Мензатюк

6. Спиши речення. Підкресли слово, вжите в різних значеннях. Знайди в довідці пояснення цих значень. Випиши з легенди речення, у якому це слово має **третє** значення.

1. Став коло джерела.
2. Став пити воду із джерела.

Довідка: 1) *почав*; 2) *зупинився*; 3) *перетворився*.

7. Прочитай слова. Поясни, які з них мають кілька значень. Склади і запиши текст із цими словами (3–4 речення).

Забивати, ворота, м'яч.

8. Прочитай речення. Які недоречності ти помітив/помітила? Запиши речення, виправивши помилку. Добери **антоніми** до виділених слів і запиши утворені пари.

1. Артемко **гострим** носом **врізався** у великі хвилі.
2. Корабель **засьорбав** носом і **розплакався**.

СПОСТЕРІГАЮ ЗА СЛОВАМИ, ЯКІ ЗВУЧАТЬ ОДНАКОВО, АЛЕ МАЮТЬ РІЗНІ ЗНАЧЕННЯ

1. Відгадай загадку Гаджика. Поясни, скільки значень має слово-відгадка.

Зрізаю я траву, колосся.
В дівчат я сплетена з волосся.
А ще я суші довга стрічка,
що забігає в море, річку.

2. Вибери з довідки слова-ознаки до кожного значення слова-відгадки і запиши.

1. У дівчини коса (яка?) ...,
2. У морі коса (яка?) ...,
3. У косаря коса (яка?) ...,

Довідка: *заплетена, металева, морська, русява, піщана, гостра.*

- **3.** Спиши вірш. Поясни значення виділених слів. Підкресли ті слова, які відповідають на питання **що?**.

По дорозі їхав **віз**.
Він із лісу дрова **віз**.
А на греблі через **став**

заскрипів наш віз і **став**.
Я до хати дрова **ніс**,
і замерз у мене **ніс**.

Анатолій Качан

- **4.** Прочитай повідомлення Родзинки. Поясни значення виділеного слова. Розкажи, що нового ти дізнався/дізналася із цього тексту.

У Карпатах близько тридцяти тисяч річок і **потоків**. Найбільші серед них — Дністер і Тиса.

Ріки Карпат мають гірський характер. Вони спускаються по схилах гір, тому їх течія швидка й бурхлива.

- **5.** Прочитай вірш. Поясни, чи однакове значення мають пари виділених слів. Знайди у вірші синонім до слова **хвалькО**.

Навесні малий **потік**
стрімголов униз **потік**.
Ось пройду, — шумить, —
між гір я, —
затоплю усе міжгір'я.

Через поле і долину
до людських осель **долину!**..
Але тут усе розтало,
і зухвальця вмить не стало.

Василь Плахотников

- **6.** Що ти знаєш про річки та потоки Карпат? Напиши про це текст (3–4 речення).

- **7.** Відгадай загадку. Поясни, скільки значень має слово-відгадка. Склади з ним **чотири** речення, щоб у кожному воно мало інше значення, і запиши.

Буває шахматне, у клітку,
і те, що колоситься влітку.
На стадіоні ще буває,
і зошит також його має.

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖУЮ БУДОВУ СЛОВА

ВИЗНАЧАЮ КОРІНЬ СЛОВА

1. Спиши слова. Знайди в них спільну частину і виділи її дужкою за зразком.

Зразок: *чита*ти, *чит*анка, *чит*ач.

мандрувати

мандрівка

мандрівники

Проведи дослідження!

1. Поясни, від якого слова утворилися слова **мандрівка** і **мандрівники**.
2. Чи можна ці слова назвати «родичами» або **спорідненими** словами? Поясни чому.
3. Прочитай виділену в цих словах спільну частину.
4. Прочитай правило і запам'ятай, як називається спільна частина споріднених слів.

Спільна частина споріднених слів називається **коренем**. Наприклад: *дуб*, *дубок*, *дубовий*.

Споріднені слова ще називають **спільнокореновими**.

2. Випиши з вірша споріднені слова. Познач у них дужкою корінь.

З коріння розростається
малина лісова.

Від кореня зростають
новісінькі слова:

сад, садити, садівник,
ліс, лісочок і лісник,
будувати й будівник,
квітка, квіточка, квітник...

Надія Кур'ян

3. Прочитай повідомлення Гаджика. Поясни, як розумієш значення слова **перевал**. Перевір себе за словником.

Ми вийшли на Яблуницький перевал. Він розташований біля села Яблуниця та з'єднує Закарпаття й Івано-Франківщину. На перевалі відкривається **красивий** краєвид на гору Говерлу.

Однак не тільки своїми краєвидами відомий Яблуницький перевал. Увесь рік тут **працює** сувенірний ринок, де можна купити **гуцульські** сувеніри, вовняні шкарпетки, вишиванки.

СЛОВНИК

ПЕРЕВА́Л — найнижче і найдоступніше для переходу місце в гірському хребті.

4. Візьми інтерв'ю в однокласників за запитаннями.

1. Куди вийшли друзі?
2. Чому перевал має таку назву?
3. З якої області йшли друзі?
4. У яку область прямують?
5. Що побачили друзі на перевалі?

5. Випиши в колонку слова, виділені в тексті про перевал. Добери до кожного спільнокореневі й запиши в другу колонку. Познач у них дужкою корінь.

6. Що цікавого ти дізнався/дізналася про Яблуницький перевал? Напиши про це текст (3–4 речення).

7. Знайди серед поданих слів спільнокореневі. Запиши їх групами. Познач у них дужкою корінь.

Малювати, небо, дерев'яний, небесний, намальований, дерево, малюнок, дерев'яніти, небеса.

РОЗПІЗНАЮ СПІЛЬНОКОРЕНЕВІ СЛОВА

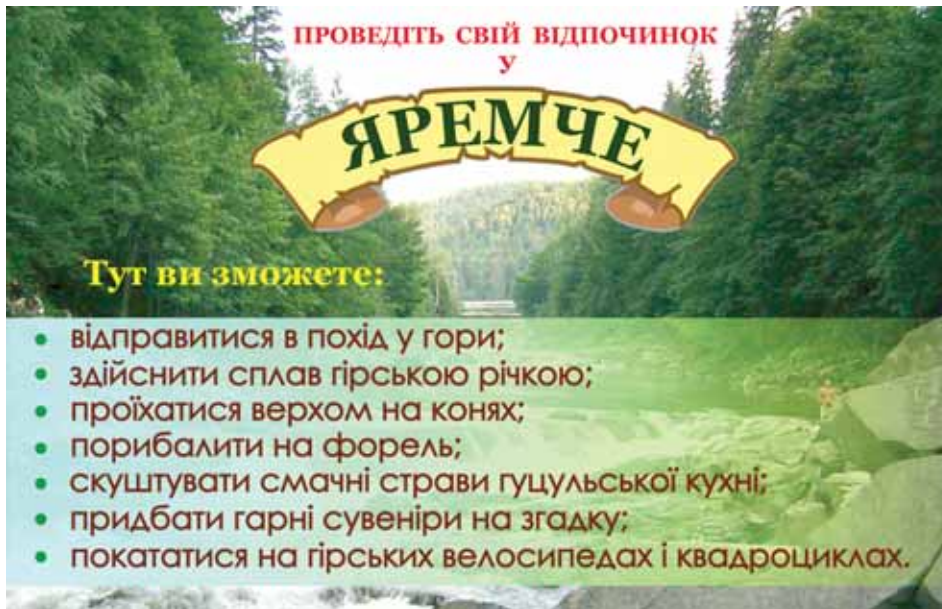

1. Прочитай текст. Знайди в ньому **споріднені** слова до виділеного слова і випиши їх. Доповни цей ряд іншими спільнокореневими словами. Познач у них корінь.

На березі річки Прут розташоване місто Яре́мче. Його окрасою є повноводний водоспад Пробі́й. У самому центрі міста **во́ди** річки Прут з величезною силою падають униз із восьмиметрової висоти.

2. Прочитай рекламний щит. Яку інформацію про місто Яремче можна дізнатися з нього? Яка інформація тебе найбільше зацікавила?

3. Розглянь малюнки. Розкажи, як відпочивали друзі в місті Яремче. Склади і запиши **два** речення за цими малюнками. Підкресли слова, у яких звуків **менше**, ніж букв.

4. Чи захотілось тобі побувати у місті Яремче? Чому? Напиши про це текст (3–4 речення).

5. Добери до слова **порибалити** спільнокореневі слова й запиши. Познач у них дужкою корінь.

6. Визнач, у якій рамці подано спільнокореневі слова. Спиши їх. Доповни цей ряд іншими спільнокореневими словами. Познач у записаних словах корінь.

Квітка, троянда.

Квітник, клумба.

Квітник, квітка.

7. Перевір, чи всі слова в кожному ряду спільнокореневі. Спиши ряди слів, вилучивши «зайві».

1. Дуб, дерево, деревце, дерев'яний.

2. Весна, весняний, веснянка, веселий.

8. Спиши вірш. Підкресли спільнокореневі слова і познач у них корінь. Визнач, яке із цих слів має **м'який** приголосний звук. Побудуй звукову схему цього слова.

Стежка в поле лине й нас туди веде.

Ти, моя стежино, не губись ніде.

Стежечко, стежинко, рідне стеження.

Скільки тут ступало босих ноженят!

СПОСТЕРІГАЮ ЗА ЧЕРГУВАННЯМ ГОЛОСНИХ У КОРЕНЯХ СЛІВ

1. Склади слово з поданих пазлів і запиши. Чи знаєш ти, що воно називає?

2. Прочитай речення. Поясни, що нового ти дізнався/дізналася про значення слова **Буковель**. Разом з однокласниками/однокласницями дайте відповіді на запитання Щebetунчика.

Біля підніжжя гори Буковель розкинувся гірський курорт «Буковель».

1. Яке слово в цьому реченні багатозначне?
2. Які слова в цьому реченні спільнокореневі?

3. Випиши спільнокореневі слова з речення про Буковель. Познач у них корінь.

Проведи дослідження!

1. Прочитай корені у вписаних словах.
2. Підкресли букви, якими вони відрізняються.
3. Що відбулося з голосними звуками в однакових коренях?
4. Прочитай і запам'ятай правило про чергування звуків у коренях слів.

Зміна звука в корені слова називається **чергуванням** звуків. Значення кореня від цього не змінюється. Наприклад: ніс — носа — носовий.

4. Зміні слова так, щоб вони називали **один** предмет. Запиши утворені пари слів. Познач у них корінь. Підкресли букви, які позначають звуки, що чергуються в корені.

ножі — ...

коні — ...

двори — ...

ведмеді — ...

лебеді — ...

речі — ...

- 5. Спиши речення, розкривши дужки. Познач корінь у змінених словах. Підкресли в коренях букви, які позначають звуки, що чергуються.

1. Туристи готувались до (похід). 2. Ми спакували в рюкзаки всі (річ). 3. Біля вогнища до (ніч) лунали пісні.

- 6. Прочитай повідомлення Родзинки. Придумай йому заголовок. Що нового ти з нього дізнався/дізналася?

Буковель — найпопулярніший гірськолижний курорт у Карпатах. Узимку сюди звідусіль приїздять любителі лижного спорту.

Улітку Буковель приваблює найбільшим в Україні штучним озером із пляжем. Тут можна купатися, засмагати, кататися на водних лижах, катамаранах.

- 7. У яку пору року тобі хотілося б побувати на Буковелі? Поясни чому. Напиши про це текст (3–4 речення).

- 8. Утвори спільнокореневі слова за зразком і запиши. Познач корінь у кожному слові. Склади й запиши речення зі словом, у якому всі приголосні звуки **м'які**.

Зразок: стіл — столик.

кіт — ...

ніс — ...

гора — ...

кінь — ...

бджола — ...

нора — ...

СПОСТЕРІГАЮ ЗА ЧЕРГУВАННЯМ ПРИГОЛОСНИХ У КОРЕНЯХ СЛІВ

- 1. Допоможи Гаджикові визначити корінь у поданих словах. Спиши їх і познач корінь.

нога — нозі — ніжка

рука — руці — ручка

вухо — у вусі — вушко

Проведи дослідження!

1. Підкресли в коренях записаних слів букви, які позначають звуки, що чергуються.
2. Прочитай і запам'ятай, які приголосні звуки чергуються в коренях слів.

[г]→[з]→[ж] [к]→[ц]→[ч] [х]→[с]→[ш]

2. Добери до поданих слів спільнокореневі, щоб відбулося чергування приголосних у корені. Запиши утворені пари слів. Познач у них корінь. Підкресли букви, які позначають звуки, що чергуються.

дорога

птих

око

3. Разом з однокласниками/однокласницями розгляньте світлину. Поміркуйте, що це може бути.

4. Зіставте свої міркування з текстом. З'ясуйте, чи мали ви рацію. Поясніть значення слова **писанка**.

Місто Коломи́я славиться відомим на весь світ музеєм писанок. Будівля музею має форму величезного великоднього яйця заввишки 14 метрів. У музеї можна побачити унікальні давні писанки не тільки з різних куточків України, а й з Америки, Канади, Чехії, Франції, Індії, Китаю, Єгипту та інших країн.

 5. Випиши з тексту про музей виділені слова. Добери до них спільнокореневі, щоб у корені відбулося чергування приголосних звуків. Підкресли букви, які позначають ці звуки.

 6. Разом з однокласниками/однокласницями пригадайте, до якого свята виготовляють писанки. Що з ними роблять? Чи доводилося тобі виготовляти писанки? Напиши про це текст (3–4 речення).

 7. Спиши прислів'я, розкривши дужки. Познач корінь у змінених словах. Підкресли букви, які позначають звуки, що чергуються в корені.

1. Справжній (друзі) пізнається в біді. 2. І (собака) своєї хати хочеться. 3. У (дорога) і голка важка.

4. Краще синиця в (рука), ніж журавель у небі.

РОЗРІЗНЯЮ КОРЕНІ З ОДНАКОВИМ ЗВУЧАННЯМ, АЛЕ РІЗНИМ ЗНАЧЕННЯМ

 1. Допоможи Гаджикові розібратися, чи спільнокореневі подані слова. Запиши їх і познач корінь.

малий

маляр

Проведи дослідження!

1. Порівняй корені записаних слів. Чи однакові вони за звучанням?
2. Поясни значення кожного слова. Чи є в них щось спільне?
3. Поміркуй, чи можна ці слова назвати спільнокореневими. Перевір себе за правилом на наступній сторінці.

Слова, у яких корені звучать однаково, але мають різні значення, — **не є спільнокореневими**.

Наприклад: вода, водій.

2. Допоможи Родзинці знайти серед спільнокореневих слів «зайві». Спиши ряди слів, вилучивши «зайві». Познач корінь.

Річка, річ, річечка, річковий.

Сирий, сирок, сирник, сирний.

Мило, мильниця, милий, мильний.

3. Разом з однокласниками відгадайте загадку Читалочки.

Ми прибули в місто, яке носить ім'я автора казки про фарбованого Лиса. Відгадай назву цього міста.

4. Прочитай текст, щоб з'ясувати, чи правильно ви відгадали загадку. Зверни увагу, як треба писати назву міста. Обчисли й запиши, скільки років воно існує.

Місто **Івано-Франківськ** назване на честь Івана Франка. Таку назву воно одержало майже сімдесят років тому. До того триста років місто називалось Станіславів.

5. Спиши текст. Познач корінь у **першому** й **останньому** словах тексту. Поясни, чи споріднені вони. До **останнього** слова добери спільнокореневі й запиши.

Місто Івано-Франківськ має чудове озеро. Посеред нього — мальовничий острів. До острова веде пішохідний місток.

6. Розглянь світлинку із зображенням міського озера. Напиши про нього текст (3–4 речення).

7. Прочитай вірш Ганни Чубач. Випиши виділені слова. Познач корінь. Чи всі вони спільнокореневі?

Літом ластівка **літає**, ластів'ят малих навчає:
— Не лінуйтеся, ластів'ята, вчіться **літечком** літати.
Бо як **літо** **відлітує**, ми за море помандруєм.

8. Знайди серед поданих слів споріднені й запиши групами. Познач у них корінь. Яке слово потрапило в обидві групи? Поясни чому. Склади й запиши **два** речення із цим словом, щоб у кожному воно мало інше значення.

Носив, носик, підносив, ніс, приніс, носатий.

ВИЗНАЧАЮ ЗАКІНЧЕННЯ В СЛОВАХ

1. Прочитай примовку. Випиши виділені слова.

Мишка в нірку, в золоту комірку.
А ледащо котик **мишки** не впіймає,
бо проворну **мишку** не наздожене.

Проведи дослідження!

1. Порівняй виписані слова. Поясни, що в них змінилося.
2. Обведи змінну частину рамочкою.
3. Запам'ятай, ця частина слова називається **закінченням**. Прочитай правило про закінчення.

Закінчення — це **змінна** частина слова.

Щоб знайти закінчення, треба змінити слово.

Закінчення позначають рамочкою.

Наприклад: сел**о**, сел**а**.

2. Прочитай текст. Випиши виділені слова. Познач у них закінчення.

Друзі прибули в **місто Чернівці**. У **місті** вони побачили багато старовинних будинків. Вулиці і площі **міста** прикрашає безліч яскравих троянд. Гуляти **містом** було дуже приємно.

3. Прочитай текст. Випиши виділені сполучення слів. Познач закінчення в кожному слові.

Улюбленим місцем гостей та мешканців і мешканок Чернівців є **Театральна площа**. На площі розташований Чернівецький театр. Із Театральної площі видніються два **цікаві будинки**. Вони схожі, як дві краплі **води**. За це їх називають близнятами.

4. Прочитай, що здивувало в Чернівцях Щебетунчика. Спиши виділену частину тексту, змінивши слова, що в дужках. Познач закінчення в цих словах.

Є в Чернівцях будинок, схожий на корабель. Існує легенда, що його побудував багатий торговець своєму братові.

Брат був моряком і дуже сумував за (море). Тому будинок спорудили подібно до (корабель). З високою (башта) у вигляді щогли. Відкритим (майданчик) на другому поверсі, схожим на (палуба).

5. Візьми інтерв'ю в однокласників і однокласниць за запитаннями Щебетунчика.

- 1.** У якому місті побували друзі?
- 2.** Що вони там побачили?
- 3.** Яке враження справило місто Чернівці на друзів?

6. Яке місце у твоєму місті або селі тобі подобається найбільше? Напиши про це текст (3–4 речення).

7. Запиши сполучення слів, розкривши дужки. Познач закінчення у змінених словах. З **одним** сполученням слів склади й запиши речення.

подорожувати (країна)
жити в (країна)

любити (країна)
виїхати з (країна)

СПОСТЕРІГАЮ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ ЗАКІНЧЕНЬ У МОВЛЕННІ

1. Відгадай загадку Родзинки. Зроби висновок, яку роль виконують закінчення слів у реченні. Перевір свою думку за правилом.

У слові я — наприкінці,
як той мізинчик на руці.
А в реченні слова зв'яжу,
бо я там зв'язковим служу.

Закінчення служать для **зв'язку слів** у реченні.

За допомогою закінчень утворюються **різні форми** того самого слова. Наприклад: озер**о**, озер**а**, на озер**і**.

2. Прочитай групи слів. Чи можна назвати їх реченнями? Поясни чому. Утвори речення з поданих груп слів і запиши. Познач закінчення у змінених словах.

1. До Чернівці приїжджає багато туристи.
2. Місто приваблює люди своєю краса.
3. У Чернівці багато вузеньких вулиці.
4. На пішохідній вулиця різні крамниця з сувеніри.

3. Прочитай, що найбільше сподобалося Гаджикові в Чернівцях. Спиши останнє речення, вставивши пропущені закінчення в словах.

Гаджика вразила краса і велич Чернівецького університету. Зовні це суворі кам'яні стіни, стрункі вежі. На дахах черепиця з кольоровим орнаментом. Усередині споруди розкішні зали, оздоблені кольоровим мармуром, китайським шовком, великими дзеркалами, коштовним паркетом.

4. Поєднай слово **парк** з поданими словами. Запиши утворені сполучення слів. За потреби використай службові слова.

зайшли

милувалися

відпочивали

Проведи дослідження!

1. Простеж, як змінилося слово **парк**.
2. Познач у ньому закінчення.
3. Яке закінчення має слово **парк** у першому сполученні слів? Порівняй свою думку з правилом.

Слова можуть мати нульове **закінчення**.

Наприклад: сад□, двір□, вінок□.

5. Прочитай текст. Випиши в колонку виділені слова. Утвори інші форми цих слів і запиши в другу колонку. Познач закінчення в кожному слові.

Поблизу Чернівецького університету розташований чудовий парк. У парку багато екзотичних дерев, є басейни і фонтан. Чернівчани люблять відпочивати тут у вільний час.

6. Чи хотілося б тобі побувати в Чернівцях? Що хотілося б побачити? Напиши про це текст (3–4 речення).

7. Спиши текст, змінивши слова, що в дужках. Познач закінчення у змінених словах.

У Чернівцях багато великих і малих (площі). На головній (площа) розташована ратуша. Це будинок, у якому колись була міська влада. Опівдні на вершину ратуші піднімається трубач у гуцульському (одяг). Він виконує гімн Чернівецького (край).

ВИЗНАЧАЮ ОСНОВУ СЛОВА

1. Прочитай текст. Випиши виділені слова. Познач у них закінчення.

Життя людини повинне починатися з мрії. Мрія допомагає людині переборювати труднощі, добиватися своїх цілей. Людина загартовується на шляху до здійснення мрії.

Леонід Каденюк

2. Прочитай і запам'ятай, як називається частина слова без закінчення.

Частина слова без закінчення називається **ОСНОВОЮ**.

Основу слова позначають так: рослини.

3. Познач основу в словах, виписаних із завдання 1.

4. Разом з однокласниками й однокласницями дайте відповіді на запитання Щебетунчика.

1. Хто автор тексту про мрію?

2. Чи знаєте ви, хто такий Леонід Каденюк?

3. Чи відомо вам, де народився цей чоловік?

5. Прочитай текст, щоб переконатися, чи правильно ви думали.

Леонід Каденюк народився в селі Клішківці Чернівецької області. З дитинства він хотів стати космонавтом. Для досягнення своєї мрії Леонід Каденюк наполегливо працював. І мрія здійснилася. Леонід Каденюк став першим українським космонавтом.

6. Випиши з тексту виділені слова. Познач у них закінчення й основу. Чи є серед них слова з однаковою основою або однаковим закінченням?

7. Разом з однокласниками/однокласницями пригадайте, яких ще космонавтів ви знаєте.

8. Спиши слова. Познач у них основу. Поясни, як ти будеш її визначати.

Ракета, команда, робота.

Космос, космосу, космосом.

9. Яка в тебе є мрія? Що ти робиш, щоб її здійснити? Напиши про це текст (3–4 речення).

10. Спиши текст. Познач закінчення й основу у виділених словах.

Чернівецьку область називають **Буковиною**. Ця назва походить з давніх часів. Колись цей чудовий край був покритий **буковими лісами**. Слово **Буковина** означає земля **буків**.

РОЗРІЗНЯЮ СПІЛЬНОКОРЕНЕВІ СЛОВА І РІЗНІ ФОРМИ ОДНОГО СЛОВА

1. Прочитай текст. Поясни, як розумієш значення виділених слів.

Наші **предки** будували **зámки**, щоб боронити рідну землю. На горі вони ставили міцні будівлі, оточували їх високим кам'яним **мúром**. На мурах були сторожові **вéжі**. У мурах були **бійніці**, через які люди відбивали напад чужинців.

Добре відомі зámки у Луцьку, Хотині, Кам'янці-Подільському, Острозі...

За Дмитром Чередниченком

2. Спиши подані слова. Познач у них закінчення.

Зámки, зámків, зámками, у зámках.

Проведи дослідження!

1. Що змінилось у цих словах — значення чи форма?
2. Поясни, що означає змінити форму слова. Перевір свою думку за правилом.

Змінити **форму** слова — означає змінити його **закінчення**.

3. Зміни форму поданих слів і запиши за зразком. Познач закінчення.

Зразок: *дорога***a** — *дороги***и**.

Вежа, бійниця, мур.

4. Спиши слова. Познач у них корінь. Що спільного в цих словах? Як називаються такі слова?

Земля, земляний, земляки.

- 5. Разом з однокласниками/однокласницями змініть форму поданих слів і доберіть до них спільнокореневі слова. Запишіть їх за зразком.

Зразок: *хата — хату — хатній.*

оборона — ...
ворог — ...
перемога — ...

- 6. Прочитай повідомлення Гаджика. Поясни, як розумієш виділені сполучення слів. Придумай заголовок до тексту.

На **непрístupному березі** річки Дністер височіє Хотинський замок. Він має дуже давню історію. Близько тисячі років тому на цьому місці Київський князь Володимир збудував **дерев'яну фортецю**. Потім князь Данило Галицький вирішив збудувати **кам'яний замок**. Пізніше споруда багато разів добудовувалась.

- 7. Напиши розповідь про Хотинський замок за поданими запитаннями.

1. Де розташований Хотинський замок?
2. З чого він був збудований спочатку?
3. Хто зробив його кам'яним?
4. Чи хотілося б тобі побувати в замку? Чому?

- 8. Спиши речення. Підкресли спільнокореневі слова. Встав різні форми слова **Хотин** у подані сполучення слів і запиши. Познач закінчення.

Хотинський замок розташований у місті Хотин.

Відвідали ..., побували в ..., повернулися з

ВИЗНАЧАЮ ПРЕФІКС У СЛОВАХ

1. Випиши групи споріднених слів. Познач у них корінь.
Перехід, зліз, похід, виліз, вхід, проліз.

Проведи дослідження!

1. Прочитай у словах ту частину, яка стоїть перед коренем.
2. Познач цю частину слова значком: розмова.
3. Запам'ятай, ця частина слова називається **префіксом**. Прочитай правило про префікс.

Частина слова, що стоїть **перед коренем**, називається **префіксом**.

Префікс позначаємо так: прикраса, безмежний.

2. Познач префікс у словах, виписаних із завдання 1.

3. Спиши текст. Підкресли споріднені слова. Познач у них префікси.

Друзі виїхали з Хотина і поїхали до Кам'янця-Подільського. Приїхали в Кам'янецьку фортецю. Щоб потрапити до неї, довелось переїхати через Замковий міст.

4. Прочитай повідомлення Щебетунчика. Випиши виділені слова. Познач у них корінь і префікс.

До складу Кам'янецької фортеці **входить** одинадцять башт. Кожна з них має свою назву й історію.

Найвища башта названа Папською. Тому що була **збудована** на кошти, **виділені** Папою Римським.

У Чорній башті є **видовбана** у скелі криниця глибиною 40 метрів. Досі тут **збереглося** величезне дерев'яне колесо з пристроєм для підняття води на **поверхню**.

5. Виконай одне із завдань Читалочки.

1. Знайди в тексті про фортецю синоніми до слів **вежа**, **колодязь**. Випиши їх і познач корінь.

2. Випиши з тексту про фортецю різні форми слова **башта**. Познач у них закінчення.

6. Напиши розповідь про Кам'янецьку фортецю за запитаннями Родзинки.

1. Скільки башт має Кам'янецька фортеця?

2. Яка з них найвища?

3. У якій башті є криниця? Яка її глибина?

4. Чи хотілося б тобі побувати у фортеці?

7. Разом із сусідом/сусідкою по парті прочитайте легенду. Позмагайтесь, хто швидше випише з неї **шість** слів із префіксами. Позначте префікси у вписаних словах.

Турецький султан перемиг Хотин і готувався «накласти лапу» на Кам'янецький замок. Неприступність замку чи то налякала володаря, чи заворожила, та не міг він відвести погляду від фортеці.

— Хто звів такий дивовижний замок? — запитав султан.

— Сам Аллах приклав сюди свою руку, — відповів слуга.

— Тоді самому Аллахові і завойовувати це місто, — сказав султан і повернув свої війська.

8. Запиши, що означає кожний вислів. Познач префікс у виділених словах.

Накласти лапу — означає

Прикласти руку — значить

УТВОРЮЮ СЛОВА ЗА ДОПОМОГОЮ ПРЕФІКСІВ

1. Утвори за допомогою префіксів якомога більше слів від слова **казати**. Запиши їх і познач префікси.

2. Гаджик вважає, що префікс є **словотворчою** частиною слова. Чи погоджуєшся ти з ним? Поясни чому.

3. Познайся з однокласниками й однокласницями, хто більше утворить слів із префіксом **пере-**. Запишіть утворені слова. Позначте префікси.

4. Прочитай рекламний щит. Про що ти з нього дізнався/дізналася?

**20-22
вересня**

**ФЕСТИВАЛЬ
ПОВІТРЯНИХ
КУЛЬ**

у Кам'янці-Подільському

ТУТ ВИ ЗМОЖЕТЕ:

- здійснити свою мрію;
- зустріти світанок на висоті пташиного польоту;
- насолодитися заходом сонця в небі.

5. Віднови і запиши програму польотів на повітряних кулях. Для цього встав пропущені в словах префікси.

6. Спиши текст про враження друзів від польоту, утворивши від слів, що в дужках, слова з префіксами.

На повітряній кулі ми повільно (летіли) в небо. (Верх) (бачили) неймовірно красивий краєвид. Він (дивував) нас і (чарував).

7. Чи хотілося б тобі побувати на фестивалі повітряних куль? Поясни чому. Напиши про це текст (3–4 речення).

8. Утвори за допомогою префіксів антоніми до поданих слів. Познач префікси. З **однією** парою слів утвори й запиши **два** речення.

Зразок: схід — зхід.

зайти — ...

виїхати — ...

відкрити — ...

прилітати — ...

РОЗРІЗНЯЮ ПРЕФІКСИ І СЛУЖБОВІ СЛОВА

1. Запиши сполучення слів.

зайти за другом
погуляти по парку
допливти до берега

Проведи дослідження!

1. Підкресли службові слова в записаних сполученнях слів.
2. Познач префікс у виділених словах.
3. Поясни, як пишемо службові слова з іншими словами — разом чи окремо.
4. Як пишемо префікси? Перевір свої думки за правилом.

Префікс — це частина слова. Його пишемо **разом** зі словом.

Службові слова пишемо **окремо** від інших слів.

2. Спиши повідомлення Читалочки. Підкресли службові слова. Знайди слова з префіксами й познач їх.

У Кам'янці-Подільському побудований найвищий міст в Україні — «Стрімка лань». З мосту безстрашні сміливці стрибають на канатах униз.

3. Гаджик хоче навчити тебе розрізняти префікси і службові слова. Прочитай його пораду.

Між **службовим** і наступним словом **можна вставити** ще одне слово. Наприклад: *за дерево* — *за високе дерево*; *без хліба* — *без чорного хліба*.

4. Скористайся порадою Гаджика і запиши сполучення слів без дужок.

(за) писати (на) дощі

(в) ходити (в) будинок

(до) нести (до) дверей

(за) ховатись (за) штору

5. Спиши повідомлення Родзинки, розкриваючи дужки.

(У) місті Кам'янці-Подільському (від) крилася (най) перша (в) Європі кав'ярня. Містяни охоче (від) відували її. Вони (із) задоволенням смакували новий напій.

6. Напиши текст (3–4 речення) про свій улюблений напій.

7. Спиши текст, розкривши дужки. Підкресли службові слова й познач префікси.

Андрійко (за) біг (за) товаришем. Друзі швидко (по) бігли (по) вулиці. (До) бігли (до) річки. Обидва (в) скочили (в) човен і (від) пливли (від) берега.

СПОСТЕРІГАЮ ЗА НАПИСАННЯМ СЛІВ ІЗ ПРЕФІКСАМИ РОЗ-, БЕЗ-

1. Спиши подані слова. Познач у них префікси.

Безмежний, бездомний, безкрилий.

Розмовляти, розкривати, розпитати.

Проведи дослідження!

1. Підкресли букву, яка стоїть у кінці кожного префікса.
2. Який висновок ти можеш зробити? Перевір свою думку за правилом.

У префіксах **роз-**, **без-** завжди пишемо **букву з**.
Наприклад: ро**з**будити, бе**з**печний.

2. Утвори слова з префіксами **роз-** або **без-** від поданих слів і запиши. Познач префікси.

Хмара, шум, кидати, сипати, серце, мова, фарба.

3. Добери до поданих слів спільнокореневі з префіксом **роз-** або **без-** за зразком. Познач у них префікс. Що цікавого є в утворених словах?

Зразок: *зуби — беззубий.*

Звучний, земельний, озброїти, взутись, захист.

4. Склади й запиши речення з **двома** словами, утвореними в попередньому завданні.

5. Разом із сусідом/сусідкою по парті виконайте завдання Щебетунчика.

1. Знайдіть на карті України місто Кам'янець-Подільський.

2. Визначте, у якій області воно розташоване.

3. На честь кого названий обласний центр?

6. Прочитай повідомлення Читалочки. Випиши виділені слова. Утвори від них спільнокореневі за допомогою префіксів і запиши. Познач префікси.

Місто Хмельницький **носить** ім'я гетьмана Богдана Хмельницького. Хоч сам гетьман у місті ніколи не був. У Хмельницькому **збудували** аж п'ять пам'ятників гетьманові.

7. Спиши текст, замінивши виділені слова синонімами з довідки. Познач префікси у вставлених словах.

Настав ранок. На **чистому** небі з'явилось сонце. Його промені ковзнули по **великих** засніжених просторах. Раптом зірвався **жорстокий** вітер. Він **хитав** дерева, **руйнував** снігові замети. Це був справжній **бешкетник**.

Довідка: *безхмарному, розпочався, безжальний, безмежних, розгойдував, розбишака, розбурхував.*

8. Напиши текст (3–4 речення) про те, який ранок був сьогодні у твоєму місті чи селі.

9. Відгадай і запиши загадку Родзинки. Встав пропущені префікси. Побудуй звукову схему слова-відгадки.

Він ..зубий, а кусає,
він ..рукий, а хапає,
ще й причепиться міцненько
до штанців і до сукенки.

ДОСЛІДЖУЮ НАПИСАННЯ СЛІВ ІЗ ПРЕФІКСАМИ З-, С-

1. Спиши слова. Познач у них префікси.

скинути

зробити

спитати

змиритися

стиснути

здати

сфотографувати

збити

сховати

зварити

Проведи дослідження!

1. Підкресли букви, які стоять після префіксів.

2. Зроби висновок, перед якими буквами пишемо префікс **с-**. Перевір себе за правилом.

Префікс с- пишемо перед буквами **к, п, т, ф, х**.
Наприклад: сказав, списав.

2. Прочитай текст. Поясни, від якого слова утворилося слово **грудень**.

(З,С)пливають осінні дні. Наближається грудень.
Морози (з,с)ковують річки. (З,С)мерзається в грудки земля.

 3. Спиши текст про грудень. Вибери з дужок потрібний префікс. Побудуй звукову схему слова **грудень**.

 4. Родзинка зібрала слова з особливим префіксом. Прочитай їх. Поясни, чим особливий префікс у цих словах.

Зіґріти, зіставити, зібрати, зігнати.

 5. Спробуй вимовити слова з попереднього завдання без букви **і** в префіксах. Як думаєш, для чого до префікса додали букву **і**? Перевір себе за правилом.

Префікс зі- вживають замість **префікса з-** для полегшення вимови слів.

 6. Запиши речення, додавши в слова пропущені префікси. Познач їх.

1. У цьому році ми ..брали хороший урожай яблук.

2. Вітер ..гнув молоду берізку аж до землі.

3. ..рвані квіти швидко ..в'януть.

 7. Прочитай заголовок тексту. Як думаєш, про що йтиметься в цьому тексті? Які грудневі свята ти знаєш? Прочитай, про які свята розповідається в тексті.

СВЯТКОВИЙ КАЛЕНДАР ГРУДНЯ

6 грудня відзначаємо День Збройних сил України. **(З,С)формовані колони солдатів** і техніки демонструють на параді силу і міць нашої армії. Вона нам потрібна, щоб ніхто не посмів **(з,с)кривдити нашу землю**. У цей день ми **(з,с)гадуємо загиблих захисників** і захисниць. **(З,С)хиляємо голови** перед ними.

19 грудня дехто **(з,с)тішиться подарункові** під подушкою від Святого Миколая.

8. Випиши з тексту про свята виділені сполучення слів, вибравши з дужок потрібну букву.

9. Напиши текст (3–4 речення) про грудневе свято, яке тобі найбільше подобається.

10. Спиши речення, розкривши дужки. Підкресли слова з префіксами.

1. З горобини (з,с)летіли (з,с)полохані снігурі.

2. Потужні машини (з,с)грібають сніг з вулиць.

3. Під (з,с)хиленими гілками ялини була (з,с)хованка зайця.

4. Весела дівтора (з,с)пускається з гірки на санчатах.

СПОСТЕРІГАЮ ЗА ВЖИВАННЯМ АПОСТРОФА ПІСЛЯ ПРЕФІКСІВ

1. Спиши пари слів. Познач у них префікси. Підкресли слова з апострофом.

з'явилися — виявилися

роз'єднали — розвідали

під'їхали — заїхали

з'юрбилися — злетіли

Проведи дослідження!

1. Поясни, що спільного в написанні мають підкреслені слова.

2. Доповни правило про вживання апострофа після префіксів.

Апостроф ставимо після префіксів, які закінчують-
ся на **твердий** приголосний звук, перед **буквами**

2. Позмагайся з однокласниками й однокласницями — хто більше придумає слів із префіксом **з-**. Запишіть їх у дві колонки.

З АПОСТРОФОМ

БЕЗ АПОСТРОФА

3. Прочитай слова з апострофом. Випиши ті, у яких апостроф стоїть **після** префікса. Познач у них префікс.

М'яч, під'їзд, об'єднати, пір'я, м'який, рум'яний, п'ять, без'язикий, роз'яснити, прив'язати, з'їсти.

4. Спиши вірш Анатолія Камінчука, розкривши дужки.

Їхали ми, їхали,	на гору (ви)їхали,
до річки (під)їхали,	з гори (з)їхали,
кладку (пере)їхали,	стіжок сіна (об)їхали,
в леваду (за)їхали,	на бадилінку (на)їхали...

5. Разом з однокласниками/однокласницями прочитайте пари сполучень слів. Пояснить, про кого можна розповісти кожною парою.

1. З'юрбилися біля ялинки; з'їжджають з гірки.

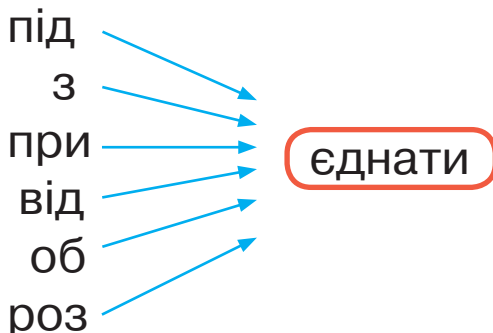
2. Об'їдають ягоди; злітаються до годівниць.

6. Напиши текст (3–4 речення) про те, кому зима приносить радість, а кому — клбпіт. Скористайся сполученнями слів з попереднього завдання.

7. Утвори слова за схемою і запиши. З **трьома** словами склади й запиши речення.

ПРАВИЛЬНО ПЕРЕНОШУ СЛОВА З АПОСТРОФОМ ПІСЛЯ ПРЕФІКСІВ

1. Прочитай колонки слів. Пригадай правила переносу слів, поданих у кожній колонці.

си-**джу**

паль-**то**

бур'-**ян**

яли-на

гу-**дзик**

май'-**ка**

хом'-**як**

ака-ція

2. Поясни, як будеш переносити слова з апострофом **після** префікса. Перевір себе за правилом.

Слова з апострофом після префікса переносимо **по складах**. **Апостроф** залишається з **попереднім** складом. Наприклад: *роз'-яснили, об'-єднали, з'ї-ли*.

3. Спиши слова, поділяючи їх для переносу. Склади й запиши речення зі словом, яке **не можна** переносити.

Об'єднати, з'їхати, роз'яснити, об'ява, з'їм, під'їзд.

4. Прочитай повідомлення Родзинки. Випиши слова з апострофом, поділяючи на склади для переносу. Познач у них префікс. Чи всі слова мають префікс?

У Тернопільській області дуже давно з'явилося кілька десятків гіпсових печер. Їх не об'їдеш за один день. Лабіринт Кришталевої печери охороняє кам'яний буйвіл. Коридори в печерах з'єднані вузькими проходами.

5. Напиши розповідь про гіпсові печери за поданими запитаннями.

1. У якій області є гіпсові печери?

2. У якій печері є лабіринт?

3. Хто його охороняє?

4. Чи хотілося б тобі відвідати ці печери?

6. Разом із сусідом/сусідкою по парті виконайте завдання Щebetунчика.

1. Знайдіть на карті України Тернопільську область.
2. З'ясуйте, як називається обласний центр.
3. Поміркуйте, як утворилося це слово.

7. Прочитай текст. Зроби висновок, чи правильно ви зрозуміли значення слова **Тернопіль**. Побудуй звукову схему цього слова.

Довго стояв пустир, зарослий терном, на місці знищеного ворогами поселення. Згодом тут знову оселилися люди й назвали своє місто Тернополем. Місто на полі, порослому терном, — Тернопіль.

З етимологічного словника

8. Спиши речення. Підкресли слова з апострофом. Випиши ті, у яких апостроф стоїть після префікса. Поділи їх на склади для переносу.

1. За ніч сова з'їдає до п'ятнадцяти гризунів.
2. Весною на деревах з'являються молоді листочки.
3. Пташка в клітці рветься, б'ється.
4. Після від'їзду мами ми з нетерпінням чекали її повернення.

ВИЗНАЧАЮ СУФІКС У СЛОВАХ

1. Запиши пари споріднених слів. Познач у них закінчення, основу і корінь.

риба — рибка

міст — місток

добрий — добренький

Проведи дослідження!

1. Обведи в записаних словах частину, яка стоїть між коренем і закінченням.
2. Поясни, як утворились слова другої колонки.
3. Перевір свою думку за правилом.

Частина основи слова, яка стоїть після кореня, називається **суфіксом**.

Суфікс позначають так: мор^ський.

За допомогою суфіксів утворюються нові слова.

Наприклад: школа — шкільний, школярі.

2. Випиши групи споріднених слів. Познач у них закінчення, корінь і суфікс.

Вода, сніг, сніговий, водяний, сніжок, водичка, підводний, сніжинки.

3. Заміні подані сполучення слів одним словом. Познач в утворених словах суфікси.

маленький ніс — ...

маленьке вухо — ...

маленький м'яч — ...

маленьке дерево — ...

4. Прочитай вірш. Випиши виділені слова. Познач у них закінчення, корінь і суфікс.

Поблискують **черешеньки** в листі **зелененькім**.

Черешеньки ваблять очі **діточкам** **маленьким**:

дівчаточко й хлоп'яточко під **деревцем** скачуть,

простягають **рученята**, та мало не плачуть.

Леся Українка

5. Розглянь квиток. Він підкаже, де побували друзі.

6. Прочитай, про що дізналися друзі в музеї. Як думаєш, хто зображений на світлині?

Дитячі роки Лесі Українки пройшли в селі Колодязжному на Волині. Леся була дуже талановита дівчинка. Шестилітньою майстерно вишивала. У дев'ять років написала свій перший вірш. Захоплювала музикою, грала на фортепіано. Знала сім мов.

7. Напиши текст про Лесю Українку за запитаннями Гаджика.

1. Хто така Леся Українка?
2. Де пройшло її дитинство?
3. Якою була ця людина?
4. Як ти ставишся до її віршів?

8. Спиши речення. Познач суфікси у виділених словах.

І полився з хмари дощик на грибочки, на дубочки, на ялинку, на хатинку, на малесеньку дитинку, на волоссячко, на кошик, ллється дощик, дощик, дощик...

УТВОРЮЮ СЛОВА ЗА ДОПОМОГОЮ СУФІКСІВ

1. Допоможи Родзинці утворити від поданих слів спільно-кореневі за допомогою суфіксів. Познач закінчення, корінь і суфікс.

Дуб, груша, береза, верба, слива, клен, ялина.

2. Запиши подані слова у дві колонки: до першої — **з пестливим** значенням, до другої — **зі зневажливим**. Познач суфікси.

Лісок, озерце, ставище, донечка, морозище, дівчисько.

3. Читалочка пропонує утворити й записати слова за поданою схемою. Чи всі утворені слова спільно-кореневі? Поясни чому.

-ка	-ющий	-енька
-есеньке	біл-	-очка
-чення		-изна

4. Щебетунчик пропонує утворити й записати назви професій від поданих іменників. Поясни, як утворилися нові слова. Познач словотворчі суфікси.

Дизайн, програма, лижі, хокей, банк, наука.

5. Гаджикові цікаво, яка професія тобі подобається. Чому? Напиши про це текст (3–4 речення).

6. Прочитай текст. Пригадай, які замки ти вже знаєш.

Луцький замок — найцінніша пам'ятка Волині. Він один із найстаріших в Україні.

Незабутнє враження викликають височенні вежі фортеці. За її стінами — єдиний в Україні музей дзвонів, виставка старовинної зброї.

Сьогодні тут проводять яскраві лицарські турніри.

7. Разом із сусідом/сусідкою по парті випишіть з тексту про замок слова, спільнокореневі зі словом **старій**. Поясніть, як вони утворились. Доповніть цей ряд іншими спорідненими словами. Позначте в них суфікси.

8. Разом із сусідом/сусідкою по парті виконайте завдання Щebetунчика.

- 1.** Чи знаєте ви, яке місто є обласним центром Волинської області?
- 2.** Знайдіть на карті України Волинську область.
- 3.** З'ясуйте, як називається обласний центр.
- 4.** Чи правильно ви думали?

9. Прочитай вірш Лесі Українки. Випиши виділені слова. Познач у них закінчення, корінь і суфікс. Добери й запиши ще кілька слів з таким самим суфіксом.

Місяць **яснесенький**
промінь **тихесенький**
кинув до нас.

Спи ж ти, **малесенький**,
пізній бо час.

ВИЗНАЧАЮ БУДОВУ СЛОВА

1. Допоможи Щебетунчикові вибрати слова за поданою схемою. Випиши їх. Познач частини будови кожного слова.

Морозний, беззвучний, лісник, роздуми, підводний, снігурі, посадка.

2. Розбери за будовою подані слова. Скористайся підказкою Гаджика.

Сестричка, братик, друг, подружка.

Розібрати слово за **будовою** — означає позначити всі частини слова, які в ньому є: **закінчення, основу, корінь, префікс, суфікс.**

3. Утвори від поданих слів спільнокореневі за допомогою суфікса **-н-**. Запиши утворені пари слів. Що цікавого є в утворених словах? Розбери їх за будовою.

Зразок: бетон — бетон^ний.

День, осінь, сон, кінь, туман.

4. Прочитай вірш. Придумай заголовок. Випиши спільнокореневі слова. Розбери їх за будовою. Поясни, як утворилося кожне слово.

У веселому танку крутяться сніжинки.

Як снігурка у вінку молода ялинка.

На калині снігурі спочивати сіли.

Хуртовини снігові все сніжком покрили.

Валентина Бутрім

5. Прочитай, де побували друзі. Що нового ти дізнався/дізналася з цього тексту?

На Волині поблизу міста Шацьк розташовані Шацькі озера. Узимку вони покриваються міцним шаром льоду і перетворюються на прекрасну ковзанку. Тут можна покататися на ковзанах. Але значно цікавіше — на бусе́рах. Це вітрильники на ковзанах.

6. Випиши з тексту про озера виділені слова в колонку. Добери до кожного споріднене і запиши. Розбери їх за будовою.

7. Друзям цікаво, які зимові розваги тобі подобаються. Напиши про це текст (3–4 речення).

8. Спиши вірш. Розбери за будовою виділені слова.

Лютий в гості на **гостину** кличе всю свою **родину**.
Та родина — не мала, суне й суне без числа.
Морозища, морозеньки — і великі, і маленькі;
завірюхи клаповухі, і сніжинки-балеринки,
і вітренко, і вітрисько — вже вони близенько, близько.

Оксана Сенатович

РОЗБИРАЮ СЛОВА ЗА БУДОВОЮ

1. Читалочка дізналась про звичай наших предків. Прочитай текст про нього. Чи є в ньому щось нове для тебе?

У древніх слов'ян був красивий звичай. До свята Нового року вони вирощували в діжках квітучу вишню. Деревце прикрашали іграшками, горіхами, яблуками. Поступово вишню стала замінювати зелена ялина.

2. Родзинка пропонує дібрати спільнокореневі слова до **одного** з поданих. Запиши їх і розбери за будовою.

ВИШНЯ

ЯЛИНА

3. Гаджик знайшов іншу інформацію про Новий рік. Прочитай її. Про які традиції ти дізнаєшся вперше? Чи подобаються вони тобі?

Новий рік святкують усі народи, але кожний по-своєму.

Англіїці опівночі відчиняють задні двері будинку, щоб через них тихесенько втік **старий** рік.

У Греції напередодні Нового року **маленькі** діти залишають біля каміна свої черевички для **подарунків**.

В Угорщині в перші хвилини Нового року страшнучим гамором відганяють від **домівок** злих **духів**.

В Італії в останні хвилини старого року зі страшним гуркотом падають з вікон **старі** меблі, посуд.

4. Випиши з тексту виділені слова. Розбери їх за будовою.

5. Друзям цікаво, яких новорічних традицій дотримуються в твоїй родині. Напиши про це текст (3–4 речення).

6. Допоможи Гаджикові визначити, яке слово має таку будову. Запиши його і познач усі частини слова.

Свято, подарунки, подвір'я, дівтора.

7. Допоможи Щебетунчикові дібрати слова за кожною схемою. Запиши їх. Познач у них усі частини слова.

8. Відгадай загадки Родзинки. Запиши слова-відгадки. Розбери їх за будовою.

1. Спробуй задумане слово вгадати:
префікс у **нім**, як у слові **проспати**.
Корінь у слові **гуляю** впізнай.
Суфікс такий, як у слові **веснянка**,
закінчення в слові **калина** шукай.
2. Корінь в слові **написати**,
префікс в слові **заспівай**,
а закінчення та суфікс
в слові **книжка** пошукай.

9. Відгадай загадки Родзинки. Запиши виділені слова і слова-відгадки. Розбери їх за будовою.

1. Що за слово, відгадай:
корінь у **садку** сховався,
префікс у **постіль** забрався,
а закінчення та суфікс
в слові **хмарка** пошукай.
2. У слові **захід** корінь загубився,
у **переході** префікс пошукай.
У слові **сонний** суфікс притаївся,
у **золотий** — закінчення впізнай.

РОЗПІЗНАЮ СЛОВА З ОРФОГРАМАМИ

1. Підкажи Гаджикові, які букви треба вибрати з дужок. Спиши речення, розкривши дужки.

(В,в)ишитий рушник — символ (У,у)країни.

Проведи дослідження!

1. Поясни, які правила тобі довелось пригадати, щоб виконати завдання.
2. Прочитай, як називається частина слова, яку треба перевіряти за правилом.

Частина слова або речення, написання якої треба перевіряти за правилом, називається **орфограмою**.
Наприклад: У слові **Дніпро** орфограма — «**велика буква в назві річок**».

2. Поясни Щебетунчикові, яка орфограма об'єднує слова кожного ряду. Спиши ряди слів. Підкресли орфограми.

1. Прощання, вітання, вишивання.
2. На рушнику, з орнаментом, до свята.
3. Чернівці, Рівне, Житомир.

3. Допоможи Родзинці дібрати приклади слів з поданими орфограмами. Запиши дібрані слова. Підкресли орфограми.

1. Вживання апострофа.
2. Слова з буквосполученням **ьо**.
3. Велика буква в іменах.

4. Прочитай інформацію Родзинки. Запиши виділені речення, розкривши дужки. Підкресли орфограми.

Студенти (з)міста (Ч,ч)ернівці запропонували святкувати навесні День вишиванки. Для цього потрібно зовсім мало. Просто вийти на вулицю у вишиванці. (З,С)хиляй своїх друзів і зна(ь,й)омих до ц(ь,й)ого дійства.

5. Дай відповіді на запитання друзів. Запиши текст за цими запитаннями. Придумай до нього заголовок.

1. Чи є у тебе вишиванка?
2. Чи хотілося б тобі святкувати День вишиванки?
3. А може ти вже долучався/долучалась до цього свята?

6. Чи знаєш ти, коли саме святкують День вишиванки? Разом з дорослими пошукай цю інформацію в інтернеті й запиши. Підкресли в записаному реченні орфограми.

ПЕРЕВІРЯЮ НАПИСАННЯ НЕНАГОЛОШЕНИХ [Е], [И] В КОРЕНЯХ СЛІВ

1. Поясни Читалочці, яка орфограма об'єднує подані слова. Пригадай правило, яким треба скористатися.

М..довий, р..балка, в..сокий, гл..бокий.

Щоб правильно написати слово з ненаголошеним [е] чи [и] в корені, треба **змінити слово** або **дібрати спільнокореневе**, у якому цей звук буде наголошеним.

2. Добери перевірні слова до слів попереднього завдання й запиши їх парами. Постав наголос.

3. Допоможи Щебетунчикові вставити орфограми. Спиши вірш, Андрія Малишка.

Як я малим збирався нав..сні
піти у світ незнаними ст..жками, —
сорочку мати виш..ла мені
червоними і чорними н..тка́ми.

4. Прочитай текст. Поясни Гаджикові, чим знаменний для українців день **24 серпня**. Випиши в колонку виділені слова. Добери до них перевірні й запиши.

24 серпня 2011 року в Рівному люди масово вийшли на **ц(и,е)нтральний** міський майдан у **виш(и,е)ванках**. Тоді цю подію було занесено до Книги рекордів України.

5. Разом із сусідом/сусідкою по парті виконайте завдання.

1. Знайдіть на карті України місто Рівне.
2. У якій області воно розташоване?
3. Чи знаєш ти, чому Рівненщину називають бурштиновою столицею?

6. Прочитай плакат і дізнаєшся, що зацікавило друзів у місті Рівно.

7. Знайди в тлумачному словнику значення слова **бурштин**. Склади з ним речення і запиши.

8. Прочитай, про що дізналися друзі в музеї.

Бурштин буває не тільки жовтим, коричневим та вишневим. Іноді він має зеленуватий, а іще молочний і навіть чорний колір. І видобувають такі унікальні камінчики тільки на Рівненщині. За це область називають бурштиновою столицею України.

- 9. Випиши з тексту про бурштин назви кольорів. Визнач, які з них містять орфограму. Підкресли її.
- 10. Як думаєш, чому бурштин називають сонячним камінням? Напиши про це текст (3–4 речення).
- 11. Добери перевірні слова до поданих. Запиши утворені пари слів. Постав наголос.
гр..чаний — ...	л..сточки — ...
в..чірній — ...	в..селий — ...
т..хенько — ...	м..ритися — ...

ПИШУ ЗАПИСКУ І СМС-ПОВІДОМЛЕННЯ

- 1. Прочитайте із сусідом/сусідкою по парті розмову мами і сина в ролях.
- Дмитрику, де ти був?
 — Грав із хлопцями у футбол.
 — А чому мене не попередив?
 Я ж хв...лююся.
 — Так тебе ж не було вдома.
 — Міг би залишити записку.
 — А я не вмю її п..сати.

- 2. Поясни, які орфограми пропущено у виділених словах. Запиши їх, дібравши перевірні слова.
- 3. Чи вмєш ти писати записки? Перевір себе за правилом.

Записка складається зі **звертання**, **повідомлення** або **прохання** і **підпису** автора.

4. Прочитай записки друзів. Поясни, що вони пропустили.

Бабуся!
Позбуди мене, будь ласка,
о 7-ій годині ранку.

Я пішов гуляти
з друзями на стадіон.
Повернуся близько
6-ої години вечора.
Щебетунчик

У суботу ми з Оленкою йдемо на каток.
Приєднуйся до нас.
Зустрічаємось у дворі о 10-ій годині.

5. Як думаєш, кому ці записки можуть адресуватися?
Запиши **одну** з них, вставивши пропущені слова.

6. Дай відповіді на запитання Гаджика.

1. Чи можна надіслати записку без використання паперу? Як саме?

2. Як називається записка, передана за допомогою мобільного телефону?

7. Напиши записку вчительці/вчителю або комусь із рідних чи другу/подружці.

8. Прочитай смс-повідомлення Гаджика. Допоможи йому. Добери перевірні слова до поданих і запиши їх парами.

Підкажіть, яку букву (е чи и) треба писати в словах:

ч..тає, т..мніє, с..ніє, в..дніється,
д..вуватися, зам..рзати.

9. Прочитай текст.

Оксанка гукнула із сусідньої кімнати:

— Тату, я зараз надішлю тобі термінове смс-повідомлення!

Тато усміхнувся:

— Донечко! Краще скажи мені його вголос.

10. Чому усміхнувся тато? У яких випадках надсилають смс-повідомлення? У яких — пишуть записку?

11. Напиши, що зручніше тобі писати — записку чи смс-повідомлення. Чому?

ПЕРЕВІРЯЮ НАПИСАННЯ СЛІВ З НЕНАГОЛОШЕНИМИ [Е], [И] ЗА СЛОВНИКОМ

1. Спиши слова. Постав наголос. Підкресли орфограми.
Депутат, президент, директор, горизонт, четвер,
хвилина, неділя.

Проведи дослідження!

1. Спробуй дібрати до записаних слів перевірні слова.
2. Який висновок можеш зробити? Перевір себе за правилом.

Якщо до слова **не можна** дібрати перевірне слово, то його написання треба перевіряти **за словником**.

2. Допоможи Щебетунчикові вставити пропущені назви днів тижня. Перевір їх написання за словником. Спиши текст, підкресли орфограми в дібраних словах.

Тиждень починає Після нього приходять
За ним настає Четвертий день тижня — А п'ятий — П'ять днів працюємо, а в ... і ... відпочиваємо.

3. Прочитай і розв'яжи задачу Родзинки.

Марійка з дідусем вирушили в похід на третій день тижня. А повернулися з походу через три дні. Поміркуй, у який день тижня Марійка з дідусем вирушили в похід, а в який повернулись.

4. Спиши текст, вставляючи пропущені слова. Доповни його ще **двома** реченнями.

Марійка з дідусем вирушили в похід у А повернулись додому в

5. Запиши слова у дві колонки: до **першої** — ті, що перевіряються **за словником**, до **другої** — ті, що перевіряються **за правилом**. До слів другої колонки добери і запиши перевірні слова.

Кол..скова, д..тина, т..хенько, зв..чайний, в..чірній, п..ріг, кр..ниця, к..шеня, тр..вога, ст..мніло.

6. Спиши і розв'яжи задачу Гаджика. Запиши відповідь. Підкресли в словах орфограми.

У неділю мама нагадала, що через два дні в бабусі день народження. Визнач, у який день тижня бабуся святкуватиме день народження.

ЗМІСТ

Пригадую знання про звуки і букви	4
Спостерігаю за значенням слів	24
Досліджую будову слова	35

Навчальне видання

ПОНОМАРЬОВА Катерина Іванівна

ГАЙОВА Любов Андріївна

Українська мова та читання

Підручник для 3 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти

(Н 54.1 – Н 54.2)

(у 4-х частинах)

Частина 1

(відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченка)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Головний редактор *І. В. Красуцька*

Редактор *І. В. Красуцька*

Головний художник *І. П. Медведовська*

Технічний редактор *Е. А. Авраменко*

Коректор *Л. А. Еско*

Малюнки художниці **Наталі Куц-Батюк**

У підручнику використані графічні роботи *Н. Пономарьової*; світлини *С. Клименка, В. Соловйова,*

Oleg Kupriets, тексти *В. Бутрім (с. 34), М. Томенка (с. 38), Л. Вознюк (с. 59), Н. Забіли (с. 66),*

Г. Скарлато (с. 68), а також матеріали з відкритих

інтернет-джерел (с. 25-29, 38, 40, 41, 43, 47-49, 51, 56, 63, 69),

сайтів <http://glazamiobektiva.com.ua>, perejaslav.org.ua, www.zhitomir.info, zeft.in.ua

Формат 84x108 $\frac{1}{16}$. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 8,400 + 0,42 форзац.

Обл.-вид. арк. 8,00.

Зам. №

Наклад 2023 пр.

ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон»»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції»

Серія ДК № 4918 від 17.06.2015 р.

Адреса видавництва: вул. Миколи Шепелева, 2, м. Київ, 03061

Віддруковано

ТОВ «ПЕТ» 61024, м. Харків, вул. Максиміліанівська, 17,

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 6847 від 19.07.2019 р.

